

پیش‌گفتار ناشر

بی‌تردید کتاب ارزشمند مرجع‌شناسی کنس بهترین اثر در زمینه منابع مرجع و اصول کار مرجع است که تاکنون در میلیون‌ها نسخه منتشر و بارها ویرایش شده است. الگوی دسته‌بندی منابع مرجع توسط کنس تبدیل به یک الگوی جهانی شده است. به همین دلیل بیشتر نویسندگان ایرانی و خارجی از آن اقتباس می‌کنند. در ایران نیز تمام یا بخش‌هایی از این اثر بارها ترجمه و توسط ناشران گوناگون منتشر شده است. اما متأسفانه برخی آن را با نام تالیف منتشر کرده‌اند؛ در حالی که بیشتر مطالب، ترجمه همین اثر است.

نشر کتابدار با توجه به اهمیت این اثر و برخی ترجمه‌های ناقص و گاه متأسفانه نادرست، ترجمه تمام مطالب آن را عیناً و بدون هیچ کم و کاست چند سال پیش در دستور کار خود قرار داد. اما حجم زیاد کتاب و افزودن مطالبی درباره منابع مرجع ایران باعث کندی کار می‌شد. به همین دلیل تصمیم بر آن شد تا ابتدا بخش‌های مرتبط آن به صورت مستقل ترجمه و پس از افزودن منابع فارسی منتشر شود. (البته مطالب اثر اصلی بی‌کم و کاست ترجمه شد و مطالب جدید نیز از مطالب کتاب اصلی کاملاً متمایز و قابل تشخیص است.) این کار به تدریج آماده انتشار شد و در ۷ جلد و توسط همین ناشر با نام‌های مختلف اما لوگو و طرح جلد یکسان منتشر شد. فصل‌هایی که بیشتر با هم سنخیت داشت در یک کتاب قرار گرفت تا افراد علاقمند به آن مباحث خاص تنها همان منبع را تهیه کنند و هزینه‌ای اضافی پرداخت نکنند. این عناوین به ترتیب شماره مجموعه عبارت‌اند از:

مرجع‌شناسی ۱: دایرةالمعارف‌ها؛ مرجع‌شناسی ۲: واژه‌نامه‌ها؛ مرجع‌شناسی

ابتدا بخش‌های مرتبط این کتاب ترجمه و پس از افزودن منابع فارسی در ۷ جلد منتشر شد. استقبال زیاد از این اثر سبب شد تا در هم‌کرد یک جلدی آن نیز با اندکی ویرایش در قطع وزیری منتشر شود.

این اثر به دلیل محتوای روزآمد و نگاه یکپارچه به منابع مرجع و انعکاس جدیدترین نظریات و تحولات در زمینه مرجع‌شناسی به عنوان منبع درسی در دوره‌های آموزشی کتابداری و اطلاع‌رسانی و حتی برخی از دوره‌های نشر انتخاب شد. اما حجم زیاد مطالب آن موجب شکوه و شکایت برخی از استادان و بخصوص دانشجویان شد. ناشر نیز با توجه به در دسترس بودن نسخه کامل اثر از این پیشنهادات جدید استقبال نمود و این شد که همین اثر مختصرتر را ملاحظه می‌کنید.

ویرایش جدید بر اساس این راهبرد کلی بود که مطالب کتاب اصلی از نظر محتوایی هیچ تغییری نکند. به همین دلیل خلاصه‌نویسی مبنای کار بود و تا حد امکان سعی شد مطلبی حذف نشود؛ و به گونه‌ای ویرایش شود که مناسب یک درس ۲ تا ۳ واحدی باشد.

با این حال از این نکته مهم نباید غافل بود که آموزش مرجع‌شناسی و اصول کار مرجع در ایران نیازمند تحولی جدی است. متأسفانه در حال حاضر نگرش غالب در تدریس و متون آموزشی مرتبط با این حوزه همان مسائل چندین دهه قبل است.

۳: منابع ارجاع آماده (آلماناک‌ها، سالنامه‌ها، دستنامه‌ها، نشان‌نامه‌ها)؛ مرجع‌شناسی؛
۴: کتابخانه‌های الکترونیکی و کتابداران مرجع؛ مرجع‌شناسی ۵: کتابشناسی‌ها؛
مرجع‌شناسی ۶: نمایه‌نامه‌ها و چکیده‌نامه‌ها؛ مرجع‌شناسی ۷: منابع جغرافیایی،
زندگی‌نامه‌ای و دولتی.

استقبال زیاد از اثر سبب شد تا در هم‌کرد یک جلدی آن نیز با اندکی ویرایش در ۷۲۰ صفحه وزیری و قیمت پایین‌تر منتشر شود. تاکنون چیزی حدود ۵۰۰۰ نسخه از آن منتشر و توزیع شده است که با توجه به حجم زیاد محتوای کتاب، نشان از استقبال زیاد نیز دارد. این اثر به دلیل محتوای روزآمد و نگاه یکپارچه به منابع مرجع و انعکاس جدیدترین نظریات و تحولات در زمینه مرجع‌شناسی در همین مدت نسبتاً کوتاه به عنوان منبع درسی در دوره‌های آموزشی مختلف کتابداری و اطلاع‌رسانی و حتی برخی از دوره‌های نشر انتخاب شد. اما حجم زیاد مطالب آن سبب شد تا برخی از استادان و دانشجویان از گستردگی مطالب و مشکلات تدریس آن در یک درس واحد به ناشر شکایت کنند. ناشر نیز با توجه به در دسترس بودن نسخه کامل اثر از این پیشنهادات جدید استقبال نمود و این شد که همین اثر را ملاحظه می‌کنید.

ویرایش جدید بر اساس این راهبرد کلی بود که مطالب کتاب اصلی از نظر محتوایی هیچ تغییری نکند. به همین دلیل خلاصه‌نویسی مبنای کار بود و تا حد امکان سعی شد مطلبی حذف نشود. البته گاه تعدادی از منابع مرجعی که به نظر می‌رسید در ایران کاربردی نداشته باشد حذف شدند. همین سیاست نیز بسیار محتاطانه اعمال شد تا خواننده ایرانی هم از وضعیت تولید منابع مرجع در آمریکا و کشورهای غربی آگاهی لازم را کسب کند. و همین‌طور دیدگاه ویژه کتس در این زمینه خدشه‌دار نشود. البته تا حد ممکن تلاش شد محتوای آن به گونه‌ای ویرایش شود که مناسب یک درس ۲ تا ۳ واحدی باشد. با این حال از این نکته مهم نباید غافل بود که آموزش مرجع‌شناسی و اصول کار مرجع در ایران نیازمند تحولی جدی است. متأسفانه در حال حاضر نگرش غالب در تدریس و متون آموزشی مرتبط با این حوزه همان مسائل چندین دهه قبل است. حتی در بازنگری‌های اخیر بسیاری از دانشگاه‌ها نیز توجه آنچنانی به این تحولات نشده است و یا نگاهی چندجانبه و سیستمی در انتخاب درس‌ها و محتوای آنها نشده است. کتاب کتس بازتاب آخرین تحولات در تولید و انتشار آثار مرجع و همین‌طور ارائه خدمات مرجع است. یکپارچگی در تولید و انتشار منابع مرجع، پایگاه‌های اطلاعاتی، و دسترسی به اطلاعات و تاثیر شگرف فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات بر تمام فعالیت‌های

کتابداری و اطلاع‌رسانی سبب شده است تا تولید متون آموزشی و آموزش مرجع‌شناسی هم به شدت متحول شود. بازتاب این تغییرات باید در نظام آموزشی کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران هم تغییراتی را ایجاد نماید. مثلاً یکی از این تغییرات، جدانپذیری نسبی مراجع عمومی و اختصاصی و شاخص‌های انتخاب آنها و آموزش روش‌های استفاده از آنهاست. امروزه بیشتر کارگزاران و ناشران منابع مرجع، در تولید و دسترس‌پذیر ساختن انواع منابع مرجع نگاهی یکپارچه دارند و بسیاری از پایگاه‌های عمومی و تخصصی خود را در یک فایل اصلی و در محیط اینترنت در هم ادغام کردند. و سپس از دل این فایل‌های یکپارچه، ده‌ها و صدها پایگاه جدید تولید کردند. حتی بسیاری از پایگاه‌های ناشران و کارگزاران مختلف و همین‌طور منابع انتشاراتی ناشران گوناگون بخصوص مجلات الکترونیکی نیز با هم ادغام شدند و مجموعه‌های عظیم الکترونیکی شکل گرفته است که نگاه سنتی به منابع مرجع و دسترسی به اطلاعات را به چالش کشیده است. همین نگاه و گرایش‌های جدید در کتاب‌کنس نیز غالب است و به همین دلیل با نظام آموزشی ایران تعارض دارد. اما واقعیت همین است که در این کتاب انعکاس یافته است؛ اصرار نظام آموزشی ایران در تدریس برخی از مباحث مرجع و حتی سایر درس‌ها بر اساس نگاه سنتی که دهه‌ها قبل رواج داشته است، به جز سردرگمی استادان و دانشجویان در آموزش و درک این مفاهیم و دگرگونی‌ها و کاهش کارایی و همین‌طور تحویل کارشناسانی به کتابخانه‌ها که با واقعیت‌های روز دنیا و حتی ایران آشنا نیستند نتیجه‌ای نخواهد داشت. پیشنهاد اینجانب در آموزش منابع مرجع و اصول کار مرجع همین نگاه یکپارچه‌ای است که در این کتاب وجود دارد. همین هم سبب شد تا منابع فارسی نیز بر آن افزوده شود و کل مطالب این کتاب در یک درس ۳ واحدی آموزش داده شود و دیگر مرجع‌شناسی عمومی و مرجع‌شناسی تخصصی به صورت جداگانه تدریس نشود. با این حال مطالب کتاب به گونه‌ای تفکیک شده است که بر اساس همان نگاه سنتی هم قابل ارائه است (اگرچه توصیه نمی‌شود). برای درس اصول کار مرجع نیز تدریس جلد دوم همین کتاب از کنس (با همین نام و از همین ناشر) پیشنهاد می‌شود.

کتاب‌کنس بازتاب آخرین تحولات در تولید و انتشار آثار مرجع و همین‌طور ارائه خدمات مرجع است. یکپارچگی در تولید و انتشار منابع مرجع، پایگاه‌های اطلاعاتی، و دسترسی به اطلاعات و تاثیر شگرف فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات بر تمام فعالیت‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی سبب شده است تا تولید متون آموزشی و آموزش مرجع‌شناسی هم به شدت متحول شود. بازتاب این تغییرات باید در نظام آموزشی کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران هم تغییراتی را ایجاد نماید.

اصرار نظام آموزشی ایران در تدریس برخی از مباحث مرجع و حتی سایر درس‌ها بر اساس نگاه سنتی که دهه‌ها قبل رواج داشته است، به جز سردرگمی استادان و دانشجویان در آموزش و درک این مفاهیم و دگرگونی‌ها و کاهش کارایی و همین‌طور تحویل کارشناسانی به کتابخانه‌ها که با واقعیت‌های روز دنیا و حتی ایران آشنا نیستند نتیجه‌ای نخواهد داشت.

برخی معتقدند که تعدادی از مراجع لاتین معرفی شده، متناسب با نیازهای موجود در کتابخانه‌های ایران نیست. اما ناشر این اثر معتقد است که این نظر چندان اهمیتی ندارد و با کمی اغماض قابل چشم‌پوشی است. چرا که آگاهی از وضعیت انتشار منابع مرجع و ارائه خدمات متنوع و کیفی در این کشورها می‌تواند الگوی مناسبی را در اختیار ما قرار دهد. شکی نیست که تاکید آن بر نیازهای اطلاعاتی

بسیاری از منابع معرفی شده این اثر را کتابداران و کتابخانه‌ها تولید کرده‌اند. از زمانی که فن آوری اطلاعات و ارتباطات فراگیر شده است، نقش و جایگاه ویژه کتابداران، کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی در تولید و ارائه چنین خدماتی بیشتر نیز شده است. به همین دلیل کتابداران و کتابخانه‌ها با مطالعه دقیق این اثر می‌توانند با انواع فرآیندها و منابع مرجعی آشنا شوند که پایه ارائه خدمات مرجع و اطلاع‌رسانی است.

حتی مطالعه کامل این کتاب برای تمام کتابداران از جمله کتابداران بخش مجموعه‌سازی و سازماندهی اطلاعات و سایر حوزه‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی نیز خالی از فایده نیست و نکات کاربردی و نظری فراوانی دستگیرشان می‌شود.

و مراجع موجود به زبان انگلیسی است. اما: اولاً مراجع مهم سایر زبان‌های اصلی دنیا معرفی شده‌اند. دوم اینکه بیشتر مراجع معتبر ناشران غیرانگلیسی معمولاً به زبان انگلیسی نیز ترجمه می‌شوند. سوم و مهم‌تر از همه این که زبان اصلی و علمی دنیا انگلیسی است. البته مراجع منتشر شده در کشور آمریکا بیشتر به چشم می‌خورند. این هم به دلیل اهمیت زبان انگلیسی و برتری ناشران آمریکایی و کشور آمریکا در تولید مراجع و به طور کلی در حوزه نشر و فن آوری اطلاعات و ارتباطات و اطلاع‌رسانی است. شکی نیست که بهترین مراجع دنیا در آمریکا و توسط ناشران آمریکایی منتشر می‌شود. حتی ناشران بین‌المللی دیگر کشورها نیز به زبان انگلیسی توجه خاصی دارند. مراجع معرفی شده در این اثر نیز انعکاسی از جایگاه زبان انگلیسی به عنوان زبان علمی دنیا و کشور و ناشران آمریکایی به عنوان تولیدکننده بهترین مراجع دنیا است. تمام آن‌ها جایگاه بین‌المللی دارند؛ اگر چه ممکن است برخی از آنها در کتابخانه‌های خاص کاربرد بیشتری داشته باشند.

مراجع معرفی شده، علاوه بر کاربردشان در ارائه خدمات مرجع، از نظر روش‌شناسی و الگوبرداری نیز حائز اهمیت‌اند. ارائه خدمات کیفی کتابخانه‌ای به چنین الگویی از تولید و انتشار منابع مرجع و ارائه خدمات اطلاع‌رسانی وابسته است. بسیاری از منابع معرفی شده این اثر را کتابداران و کتابخانه‌ها تولید کرده‌اند. از زمانی که فن آوری اطلاعات و ارتباطات فراگیر شده است، نقش و جایگاه ویژه کتابداران، کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی در تولید و ارائه چنین خدماتی بیشتر نیز شده است. به همین دلیل کتابداران و کتابخانه‌ها با مطالعه دقیق این اثر می‌توانند با انواع فرآیندها و منابع مرجعی آشنا شوند که پایه ارائه خدمات مرجع و اطلاع‌رسانی است. حتی مطالعه کامل این کتاب برای تمام کتابداران از جمله کتابداران بخش مجموعه‌سازی و سازماندهی اطلاعات و سایر حوزه‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی نیز خالی از فایده نیست و نکات کاربردی و نظری فراوانی دستگیرشان می‌شود. ناشران و تولیدکنندگان اطلاعات، سیاست‌گزاران و مجریان نظام ملی اطلاع‌رسانی و حتی تمام نهادهای ملی اعم از قوه مجریه، قضائیه و مقننه و تمام افرادی که به گونه‌ای با کار اطلاع‌رسانی سر و کار دارند یا از آن بهره می‌برند، می‌توانند ایده‌های جالب توجهی را در این کتاب پیدا کنند.

در ترجمه این اثر دقت و وسواس ویژه‌ای شده است تا کاستی‌های کمتری داشته باشد. مترجمان برای رفع کاستی‌های مربوط به معرفی مراجع فارسی، تلاش کردند مهم‌ترین منابع فارسی اعم از عمومی و تخصصی را مطابق با الگوی همین کتاب، البته با تغییراتی که ناگزیر بود، به اثر اضافه کنند (البته این افزوده‌ها فقط

برخی از صفحات از جمله صفحات مقدماتی مراجع فارسی و نمونه مدخل‌ها، اسکن و در دیسک نوری عرضه شده است تا کتابداران بیشتر با آنها آشنا شوند و استادان و دانشجویان نیز در آموزش و معرفی مراجع از آن استفاده کنند.

مربوط به معرفی مراجع است و تمام آنها با نام مشخص در هر فصل اضافه شده‌اند و از متن اصلی قابل تشخیص است). تمام مطالب افزوده در دیسک نوری همراه این اثر منتشر شده است تا ویرایش آن منظم و تسهیل شود. بسیاری از مراجع فارسی در کتابخانه‌ها موجود نیست. به همین دلیل کتابداران می‌توانند از آن برای شناسایی و انتخاب مراجع نیز بهره ببرند. همین طور برخی از صفحات از جمله صفحات مقدماتی مراجع فارسی و نمونه مدخل‌ها، اسکن و در دیسک نوری عرضه شده است تا کتابداران بیشتر با آنها آشنا شوند و استادان و دانشجویان نیز در آموزش و معرفی مراجع از آن استفاده کنند.

در ترجمه اولیه این اثر بخصوص تهیه افزوده‌های فارسی آقای آیدین آذری نقش ویژه‌ای داشتند. آقای محسن عزیزی ۲ عنوان از مجموعه فوق را ترجمه کردند. خانم رزیتا بهزادی در ویرایش و صفحه‌آرایی و نمایه‌سازی کتاب همکاری داشتند. دقت و زحمات همه این عزیزان شایسته تقدیر است. جلد دوم همین اثر با نام "اصول کار مرجع" را همین ناشر منتشر کرده است.

حمید محسنی